

YK:n yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu – Suomen neljäs kansallinen raportti

Sisällys

I.	Kansallisen raportin valmisteluprosessi	3
II.	Edellisen kierroksen suositusten täytäntöönpano	3
	Hallituksen tavoitteet ihmisoikeuksien toteutumisen vahvistamiseksi	3
	Kolmas kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma	3
	Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko	4
	Uudet ihmisoikeurakenteet	4
	Kestävän kehityksen tavoitteet	4
	Edellisen kierroksen suositusten täytäntöönpano	5
	Kansainvälisten normien hyväksyminen, yhteistyö sopimusvalvontaelinten kanssa ja UPR-seuranta	5
	Valtiosääntöoikeudellinen ja lainsäädännöllinen viitekehys	6
	Ihmisoikeuspolitiikka ja kansalliset ihmisoikeustoimintaohjelmat (tai tietyt erityiskysymykset)	8
	Kansallinen ihmisoikeusinstituutio (NHRI)	9
	Ihmisoikeuskasvatus	9
	Naisiin kohdistuva syrjintä	9
	Rotusyrjintä	10
	Säilöönnoton edellytykset	11
	Ihmiskauppa ja orjuuden kieltö	11
	Sukupuolistunut väkivalta, naisiin kohdistuva väkivalta ja lähisuhdeväkivalta	11
	Ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapaus	12
	Avioliittoon ja perheeseen liittyvät oikeudet	12
	Oikeus sosiaaliturvaan	13
	Oikeus työhön, oikeus oikeudenmukaisiin ja suotuisiin työoloihin sekä talouskasvuun, työllisyyteen ja säälliseen työhön	13
	Oikeus terveyteen	13
	Lapset – yleiset periaatteet ja suojelu sekä nuorena tehdyt rikokset	14
	Vammaiset henkilöt	14
	Vähemmistöihin kuuluvat henkilöt	14
	Maahanmuuttajat	15
III.	Vapaaehtoisten sitoumusten täytäntöönpanon tila	16
	Kansainvälinen rauha, turvallisuus ja ihmisoikeudet	16
	Sitoutuminen kehitysaputavoitteen saavuttamiseen	16
	Sitoutuminen vapaaehtoisen UPR-väliraportin toimittamiseen	16
IV.	Uudet ja nousevat kysymykset – edistysaskeleet ja haasteet	17
	Ilmastokriisi, ympäristön tilan heikkeneminen ja luonnon monimuotoisuuden kato	17
	Saamelaiden asema ja oikeudet	17
	Sähköinen viestintä ja digitaalitekniikka	18
	Yritykset ja ihmisoikeudet	18
	COVID19-pandemia	19
V.	Kansainvälisen yhteisön haasteet ja tuki	19

I. Kansallisen raportin valmisteluprosessi

1. Ulkoministeriö laati ja koordinoi Suomen neljännen kansallisen raportin ja viimeisteli sen yhdessä muiden ministeriöiden kanssa.
2. Raportin laatiminen heti kolmannen kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman ja valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisen selonteon julkistamisenⁱ jälkeenⁱⁱ tarjosi luontevan jatkon tiiviille vuoropuhelulle kansalaisyhteiskunnan kanssa Suomen ihmisoikeustilanteesta. Se tarjosi myös erinomaisen mahdollisuuden yhdistää yhteen menettelyyn niin käytännön kuin politiikkatasolla tapahtuvia kehityskulkuja – kansallisella perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmalla vahvistetaan perus- ja ihmisoikeustilanteen seuranta ja valtioneuvoston selonteossa linjataan valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeuspolitiikkaa kansainvälisellä, EU- ja kansallisella tasolla.
3. Ulkoministeriö esitteli tilannekatsauksen seuraavasta UPR-kierroksesta kansalaisjärjestöille Ihmisoikeusliiton 16.9.2021 järjestämässä tilaisuudessa, ja se lähetti 27.12.2021 viranomaisille ja kansalaisjärjestöille ennakotiedon Suomen seuraavasta tarkastelusta sekä muistutuksen sidosryhmien YK-kuulemisesta.
4. Kansalaisjärjestöille järjestettiin NN verkkokuuleminen, jossa keskusteltiin kansallisen raportin rakenteesta ja painopisteistä sekä edellisen kierroksen suositusten täytäntöönpanon toteutumisen tasosta.
5. Ulkoministeriö lähetti raporttiluonnoksen lausuntokierrokselle pp.5.2022 yli X sidosryhmälle, kuten viranomaisille, ylimmille laillisuusvalvojille ja erityisvaltuutetuille, kansalliselle ihmisoikeusinstituutiolle, neuvottelukunnille, Suomen Kuntaliitolle, Saamelaiskäräjille, kirkkoille ja uskonnollisille seurakunnille sekä lukuisille kansalaisjärjestöille. Luonnos perustui Suomen vuonna 2019 antamaan väliraporttiin ja syksyllä 2021 siihen tehtyyn päivitykseen.
6. Yleismaailmalliseen määräaikaistarkasteluun ja kansalliseen valmisteluun kiinnitetään huomiota sosiaalisen median ja ulkoministeriön verkkosivujen kautta.

II. Edellisen kierroksen suositusten täytäntöönpano

Hallituksen tavoitteet ihmisoikeuksien toteutumisen vahvistamiseksi

7. Hallitus on nostanut ihmisoikeuksien toteutumisen ja edistämisen ohjelmansa kulmakivekseen. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman (2019) mukaanⁱⁱⁱ Suomen säilyminen turvallisena oikeusvaltiona edellyttää, että perus- ja ihmisoikeudet sekä oikeusturva toteutuvat yhdenvertaisesti.
8. Suurin osa edellisessä kansallisessa selonteossa tunnistetuista haasteista (samapalkkaisuus, syrjäytymisen ehkäisy, vanhuspalvelut, maahanmuuttajien tilanne, saamelaisten asema sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asema ja oikeudet) näkyy hallitusohjelman toimenpidekokonaisuuksissa. Vain tutkintavankeuteen liittyvillä kysymyksillä ei ole tiettyä toimenpidekokonaisuutta.
9. Edellisessä raportissa tunnistettiin myös suomalaisen yhteiskunnan saavutuksia (sananvapaus, digitalisaatio ja sähköinen hallinto sekä sukupuolten tasa-arvo), ja hallitusohjelmassa on toimia tilanteen edelleen vahvistamiseksi.

Kolmas kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma

10. Kolmas kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma vuosille 2020–2023 hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä 23.6.2021. Toimintaohjelman valmistelussa tehtiin laajaa

sidosryhmäyhteistyötä, ja erityistä huomiota kiinnitettiin hallitusohjelmaan ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten Suomelle antamiin suosituksiin.

11. Toimintaohjelman on laatinut vuonna 2012 perustettu valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusverkosto,^{iv} joka nimitettiin uudelle nelivuotiskaudelle vuoden 2020 alussa. Verkosto seuraa kansallista perus- ja ihmisoikeustilannetta, kansainvälisten veloitteiden noudattamista sekä valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeuspolitiikan täytäntöönpanoa.

12. Toimintaohjelman tavoitteena on varmistaa, että viranomaiset täyttävät velvollisuutensa turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Se toimii työkaluna perus- ja ihmisoikeuksien seurannan vahvistamiseksi Suomessa ja tukee tässä roolissa tietoon perustuvaa päätöksentekoa sekä perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia.

13. Edellisistä toimintaohjelmista saatujen kokemusten pohjalta painopiste on perus- ja ihmisoikeuksien seurannan kehittämisessä. Tältä osin kehitettiin perus- ja ihmisoikeusindikaattoreita, jotka tarjoavat uuden välineen perus- ja ihmisoikeuksien seurantaan lyhyellä ja pitkällä aikavälillä.

14. Indikaattorit on ryhmitelty 30 luokkaan, jotka kattavat kaikki yhteiskunnan osa-alueet oikeusvaltioperiaatteesta ympäristö- ja ilmastokysymyksiin. Interaktiivista ja ajantasaista tietoa tarjoavan verkkosivuston luomiseen on osoitettu rahoitusta.

15. Toimintaohjelman toteutumista arvioidaan itsenäisesti seuraavan vaalikauden alkaessa. Lisäksi riippumattomat valvontaviranomaiset, kuten erityisvaltuutetut, Ihmisoikeuskeskus ja sen ihmisoikeusvaltuuskunta sekä kansalaisjärjestöt, ovat tärkeitä riippumattomia täytäntöönpanon valvojia.

Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko

16. Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä 9.12.2021. Se on kahden vuoden työn ja laajan julkisen kuulemisen tulos.

17. Selonteossa linjataan valtioneuvoston pitkän aikavälin perus- ja ihmisoikeuspolitiikkaa niin kansainvälisellä, Euroopan unionin kuin kansallisella tasolla. Selonteon mukaan Suomi puolustaa ihmisoikeuksien yleismaailmallista ja oikeudellisesti velvoittavaa luonnetta sekä edistää perus- ja ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta.

18. Selonteossa kuvataan ja esitellään toimia, joilla viranomaiset turvaavat perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen Suomessa sekä havainnollistetaan Suomen painopisteitä kansainvälisillä foorumeilla. Siinä korostetaan yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja osallistumisoikeuksien vahvistamista ja korostetaan naisten, alkuperäiskansojen, vammaisten henkilöiden, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen sekä eurooppalaisilla foorumeilla romanien oikeuksia. Esillä on myös kaksi tuoreempaa teemaa – digitalisaatio ja sähköinen viestintä sekä ympäristö ja kestävä kehitys.

Uudet ihmisoikeurakenteet

19. Hallitus katsoo, että kattavilla ihmisoikeusrakenteilla on keskeinen rooli ihmisoikeuksien myönteisen kehityksen varmistamisessa. Hallitus on tyytyväinen, että Suomen institutionaalista kehystä on viime aikoina laajennettu vanhusasiavaltuutetun, naisiin kohdistuvan väkivallan erityisraportoijan ja Helsingin yliopistossa toimivan oikeusvaltiokeskuksen kautta.

Kestävän kehityksen tavoitteet

20. Pääministerin johtaman kestävän kehityksen toimikunnan tehtävänä on varmistaa kansainvälisten kestävän kehityksen tavoitteiden sisällyttäminen kansalliseen politiikkaan. Viimeisin tiekartta tavoitteiden saavuttamiseksi hyväksyttiin helmikuussa 2022^v. Suomen sitoutuminen kestävän kehityksen agendaan on tuottanut konkreettisia tuloksia, ja Suomi sijoittunut kansainvälisten kestävän kehityksen vertailujen kärkeen^{vi}.

21. Kestävän kehityksen tilaa seurataan Suomessa vuosittain. Eri alojen asiantuntijat laativat valittujen mittareiden pohjalta kuvaukset kestävän kehityksen eri osa-alueiden tilanteesta^{vii}. Vuosittainen kestävän kehityksen kansalaispaneeli mahdollistaa kansalaisten osallistumisen kestävän kehityksen tilan arviointiin Suomessa.

22. Kestävän kehityksen tila 2020 -raportin mukaan^{viii} Suomi on lähes saavuttanut sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden tavoitteet vuosina 2016–2020. Keskeisiä haasteita ovat kulutus- ja tuotantotavat, ilmastotoimet sekä luonnon monimuotoisuuden tila. Lisäksi lihavuus on kasvava ongelma ja sukupuolten tasa-arvoon liittyvät haasteet ovat edelleen läsnä. Suomi kantaa globaalia vastuuta osallistumalla kansainväliseen kriisinhallintaan, mutta ei ole saavuttanut viralliselle kehitysavulle asetettua tavoitetasoa.

Edellisen kierroksen suositusten täytäntöönpano

23. Suomen perustuslain (731/1999) mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Perustuslaki edellyttää, että viranomaiset takaavat aktiivisesti näiden oikeuksien toteutumisen toimintaympäristön merkittävistä muutoksista huolimatta.

24. Suomen edellisen UPR-tarkastelun jälkeen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen puitteisiin on vaikuttanut ainakin kolme globaalia ilmiötä. Ensinnäkin globaali yhteisö ymmärtää yhä enemmän ilmastokriisin eksistentiaalisen uhan, ympäristön tilan heikkenemisen ja luonnon monimuotoisuuden kadon. Toiseksi sähköisen viestinnän, tekoälyn ja yleisesti digitaalisten teknologioiden käyttö on jatkanut kasvuaan yhteiskunnan eri sektoreilla. Kolmanneksi meneillään oleva COVID19-pandemia on aiheuttanut maailmanlaajuisen terveys-, talous- ja sosiaaliskriisin. Kansallisesti merkittäviä rakenteellisia uudistuksia on edelleen käynnissä mm. sosiaali- ja terveydenhuollossa.

25. Suomi hyväksyi toisen UPR-kierroksen 153 suosituksesta kokonaan tai osittain 120 ja otti tiedoksi 33 suositusta. Suomi on myös ottanut asianmukaisesti huomioon ihmisoikeusvaltuutetun 23.10.2017 päivätyssä kirjeessään esille nostamat asiat. Hyväksytyjen suositusten täytäntöönpano on edennyt monelta osin. Monet suositukset on pantu täytäntöön, ja niiden avulla saavutettu kehitystä. Hallitus kuitenkin tiedostaa, että monilla aloilla, kuten lähisuhdeväkivallan ja syrjinnän lopettamisessa, tarvitaan lisätyötä ja kysymys rahoituksen riittävydestä on ikuisuuskysymys.

26. Suomi arvioi suositusten toteutumista kattavasti vuonna 2019 ja antoi ihmisoikeusneuvostolle vapaaehtoisen väliraportin suositusten täytäntöönpanosta. Toinen kattava arviointi tehtiin kansallisesti syksyllä 2021.

Kansainvälisten normien hyväksyminen, yhteistyö sopimusvalvontaelinten kanssa ja UPR-seuranta

Suosittelujen täysimääräinen täytäntöönpano

27. Suomen sitoutuminen ihmisoikeuksien toteutumisen vahvistamiseen on konkretisoitunut Suomen jatkuvana sitoutumisena kansainväliseen ihmisoikeussääntelyyn. Vaikka Suomi on ratifoinut jo lähes kaikki keskeiset YK:n ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukset, hallitus on selvittänyt mahdollisuuksia jatkotoimenpiteille.^{ix}

28. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaan työtä itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevan ILO:n yleissopimuksen nro 169 ratifioinnin edellytysten arvioimiseksi jatketaan. Saamelaiskäräjät on ja tulee olemaan mukana tässä prosessissa.^x Tällä hetkellä ratifiointiprosessin alkaminen odottaa saamelaiskäräjistä annetun lain vahvistamista (voimassa oleva laki saamelaiskäräjistä; 974/1995).

29. Suomi on aina tukenut ja pitänyt sopimusvalvontaelinten työtä tärkeänä osana ihmisoikeusjärjestelmää. Asettaessaan kansallisia ehdokkaita niiden vaaleihin Suomi korostaa riippumattomuutta ja puolueettomuutta, tunnustettua osaamista ihmisoikeuksien alalla, mahdollisuutta osallistua kyseisen komitean istuntoihin sekä sukupuolten tasapuolista edustusta. Suomi ei ole asettanut kansallisia ehdokkaita YK:n sopimuselinten vaaleihin vuoden 2012 jälkeen. Euroopan neuvoston elimiin valitaan kuitenkin kansallisia ehdokkaita julkisella haulla. Valintaprosessi on avoin ja ansioperusteinen. Vastaava menettely koski myös YK:n elimiä.^{xi}

30. Hallitus on sitoutunut toisen ja kolmannen kierroksen hyväksytyjen suositusten täytäntöönpanoon. Kolmannen kierroksen suositusten toteutumista on seurattu, ja Suomi antoi vapaaehtoisen väliraportin vuonna 2019. Lisäksi hallitus laati vuonna 2021 kolmannen kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman. Hallitus toivoo, että ohjelman indikaattorit ja suunnitellut vuorovaikutteiset verkkosivut voivat kehittyä tulevaisuuden hyväksi käytännöksi.^{xii}

31. Lisäksi on syytä tuoda esille, että lainsäädännön arviointineuvoston resursseja on vahvistettu ja tarkoituksena on ottaa käyttöön valtioneuvostotasoinen lainsäädännön jälkiarviointijärjestelmä. Hallitus laatii myös paremman sääntelyn toimintaohjelman. Yhdenvertaisuuden seuraamiseksi luodaan kaikki valtion hallinnonalat kattava seurantajärjestelmä. Sukupuolivaikutusten arviointi on pakollinen osa kaikkia julkisia hallintotehtäviä. Tutkimuksia ja selvityksiä on tehty monella osa-alueella, esimerkiksi lapsen oikeuksista ja koulutuksesta.^{xiii xiv}

32. Suomen kansalaiset tuntevat ihmisoikeuksien kansainvälisen suojelun varsin hyvin ja arvostavat tätä suojelua. Oikeusministeriön selvityksen mukaan 89 % oli kuullut Euroopan ihmisoikeussopimuksesta ja 63 % ihmisoikeuksien yleismaailmallisesta julistuksesta ja lisäksi 95 % katsoi ihmisoikeuksien olevan tärkeitä suomalaisen yhteiskunnan reilun kehityksen kannalta.^{xv}

Suosituksen osittainen täytäntöönpano

33. Hallitus on ratifioimassa kansainvälistä yleissopimusta kaikkien henkilöiden suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamiselta. Hallitus esittää, että Suomi tunnustaisi tahdonvastaisia katoamisia käsittelevän toimikunnan toimivallan täysimääräisesti. **Hallituksen esitys annetaan eduskunnalle kesäkuussa 2022.**^{xvi}

34. Suomi on samaa mieltä siitä, että jokaisella kansainvälisen yhteisön jäsenellä on vastuu torjua julmuusrikoksia. Suomi on analysoinut mahdollisia riskitekijöitä ja katsonut, että se ei ole korkean riskin maa. Suojeluvastuun edistäminen on siten pääosin ennaltaehkäisevää. Vuoden 2021 julkaisu^{xvii} selkeyttää Suomen sitoumusten täytäntöönpanoa tältä osin.^{xviii}

Keskeneräiset suositukset

35. Hallitus ei ole löytänyt uusia syitä muuttaa käsitystään siitä, että Suomen olisi tarpeen ratifioida yleissopimus sotarikosten ja ihmisyyttä vastaan kohdistuvien rikosten lakisääteisten rajoitteiden soveltamattomuudesta, koska Suomi on osapuoli Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännössä. Yleissopimuksen 29 artikla kattaa aineellisesti yleissopimuksen soveltamisalan.

Valtiosääntöoikeudellinen ja lainsäädännöllinen viitekehys

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

36. Hallitus on pyrkinyt varmistamaan, että Suomen lainsäädäntö on jatkuvasti ajan tasalla ja edistää ihmisoikeuksien toteutumista.

37. Syrjinnän vastainen työ on jatkunut. Lainsäädäntö on jo varsin kattava – syrjintä seksuaalisen suuntautumisen ja usean muun syyn perusteella on kielletty yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014). Työ syrjinnän poistamiseksi on jatkunut ja hallitusohjelman mukaisesti yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus on parhaillaan käynnissä^{xx} – esitysluonnoksesta järjestettiin julkinen kuuleminen keväällä 2022. Sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä on kielletty tasa-arvolaissa (609/1986).

38. Näiden lakien täytäntöönpanoa tukemaan on useita hankkeita monella julkisella sektorilla – esimerkiksi oikeusministeriö ja Suomen Kuntaliitto yhteistyökumppaninaan toteuttivat yhdenvertaisuussuunnittelun ja sen täytäntöönpanon tueksi RainbowRights-hankkeen^{xx} kunnissa ja kaupungeissa, ja Ahvenanmaan maakunnan hallitus on esittänyt toimenpideohjelman LGBTQIA-väestön tasa-arvoisista mahdollisuuksista ahvenanmaalaisessa yhteiskunnassa 2019–2025^{xxi}. Lisäksi hallituksen tavoitteena on antaa eduskunnalle vuonna 2022 esitys itsemääräämisoikeutta parantavaksi laiksi sukupuolen vahvistamisesta. Ehdotuksesta järjestettiin julkinen kuuleminen keväällä 2022^{xxii}. Kansallisessa lapsistrategiassa^{xxiii} luodaan terveydenhuollon ammattilaisille valtakunnallinen hyvien käytäntöjen ohjeistus perheille, joille kerrotaan lapsen intersukupuolisuudesta.^{xxiv}

39. Saavutettavuuden varmistamiseen on panostettu entistä enemmän. Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä (241/2017) tuli voimaan 1.1.2018. Asetusta sovelletaan rakennuslupaa edellyttävään uudisrakentamiseen sekä korjaus- tai muutostyöhön. Ympäristöministeriö on julkaissut uutta sääntelyä täydentävän esteettömän rakentamisen ohjeistuksen^{xxv}. Lisäksi liikenne- ja viestintäministeriö julkaisi toimenpideohjelman vuosille 2017–2021, jolla varmistetaan, että yhteiset digitaaliset palvelut soveltuvat mahdollisimman monelle.^{xxvi} Toimenpideohjelmassa esitetään konkreettisia toimenpiteitä, joita voidaan toteuttaa ja seurata lyhyellä aikavälillä digitaalisten liikenne- ja viestintäpalvelujen yhdenvertaisen saatavuuden lisäämiseksi. Työtä jatkettiin selonteolla esteettömyystietojen määrittelystä, saatavuudesta ja liikkumispalveluiden tarjoajien tietoisuuden lisäämisestä sekä suosituksilla^{xxvii}. Ahvenanmaan maakunnan hallitus on asettanut maakunnalle vammaisneuvoston^{xxviii} (*Rådet för personer med funktionsnedsättning*).^{xxix}

40. Hallitus on jatkanut työtä pakolaisten, maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen ihmisoikeuksien tehokkaaksi edistämiseksi ja suojelemiseksi. Hallituksen rasismiin vastainen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelma^{xxx} hyväksyttiin lokakuussa 2021 ja se toteutetaan eri hallinnonaloilla vuosina 2021–2023. Toimenpideohjelma sisältää kahdeksan päätavoitetta ja 52 konkreettista politiikkatoimenpidettä eri elämänalueille. Lisäksi opetussuunnitelmien perusteissa on huomioitu vähemmistöryhmien, maahanmuuttajien ja pakolaisten erityistarpeet. Lisäksi Suomen nykyinen lainsäädäntö antaa hyvän pohjan romanien yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Romanipoliittisessa ohjelmassa 2018–2022^{xxxi} on valtavirtaistettu toimia ja toimenpiteitä, joilla luodaan edellytyksiä romanien ihmisoikeuksien ja sosioekonomisen aseman parantamiselle. Lisäksi kansallista turvapaikkaprosessia on viime aikoina arvioitu yhteistyössä eri turvapaikka-alan toimijoiden kanssa. Suositukset on huomioitu ja Maahanmuuttovirasto on laatinut suunnitelman työn kehittämiseksi. Kesällä 2021 tuli voimaan pakolaisten oikeusapua ja oikeusturvaa parantavat lainsäädäntömuutokset (737/2021). Hallitus on myös parantanut pakolaisasemassa tai oleskeluluvassa olevien alaikäisten tilannetta kun haetaan oleskelulupaa muulle perheelle ulkomailla.^{xxxii}

41. Suomalaisessa yhteiskunnassa ei pidä sallia minkäänlaista väkivaltaa. Lasten ruumiillinen kurittaminen on kielletty Suomen rikoslaissa ja kaikki lapsiin kohdistuva fyysinen väkivalta on pahoinpitelynä rikos. Seurantatietojen mukaan kuritusväkivallan käyttö on vähentynyt huomattavasti viimeisen 20 vuoden aikana. Jatkotyö ja ohjaus sisältyvät kansalliseen lapsistrategiaan.^{xxxiii}

42. Yksi hallituksen painopisteistä on ihmiskaupan torjunta. Tämän vuoksi Suomen ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma^{xxxiv} julkaistiin toukokuussa 2021. Ohjelma perustuu viiteen strategiseen tavoitteeseen ja 55 toimenpiteeseen. Tavoitteena on muun muassa varmistaa, että valtion

virkahenkilöille ja muille asianomaisille ammattilaisille järjestetään tarvittava koulutus. Poliisihallitus perusti helmikuussa 2021 uuden valtakunnallisen ihmiskaupan vastaisen yksikön. Yksikkö sijaitsee Helsingin poliisissa ja Keskusrikospoliisissa. On kuitenkin näyttöä siitä, että ihmiskauppaan liittyvien rikosten tunnistamisessa ja tarkastamisessa on edelleen vaikeuksia, ja jatkotoimiin ryhdytään.^{xxxv}

Suosittelusten osittainen täytäntöönpano

43. Tasa-arvolain mukaan syrjintä raskauden ja perhevapaiden perusteella on kielletty. Tällaisen syrjinnän täysimittainen lopettaminen vaatii kuitenkin lisätyötä.^{xxxvi}

44. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaan hallitus toteuttaa seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen, joka perustuu fyysisen koskemattomuuden periaatteeseen ja seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. Rikoslain raiskauksen määritelmää muutetaan siten, että se perustuu suostumuksen puuttumiseen huolehtien samalla asianmukaisesta oikeusturvasta. Hallitus antoi lakiesityksen eduskunnalle helmikuussa 2022 (HE 13/2022 vp).^{xxxvii}

45. Hallitusohjelman mukaan säädetään itsemääräämisoikeutta kunnioittava laki sukupuolen vahvistamisesta. Poistetaan vaatimus lapsettomuudesta ja erotetaan lääketieteelliset hoidot juridisen sukupuolen muutoksesta. Esitysluonnoksesta järjestettiin julkinen kuuleminen vuoden 2022 alussa.^{xxxviii}

46. Maahanmuuttovirasto on päivittänyt ohjeensa lasten asioiden käsittelystä ja siihen liittyvästä päätöksenteosta Maahanmuuttovirastossa, erityisesti lapsen kuulemisesta YK:n lapsen oikeuksien komitean ratkaisun A.B. v. Suomi (51/2018) hyväksymien näkemysten valossa. Perheenyhdistämisen kriteerien tarkistaminen sisältyy myös pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan.^{xxxix}

Huomioidut suositukset

47. Hallitusohjelman mukaan Suomi kehittää yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa yritys vastuuta koskevan sitovan sääntelykehityksen osana YK:ssa ja OECD:ssä tehtävää uudistustyötä. Työ on parhaillaan käynnissä^{xl}. Työ- ja elinkeinoministeriö julkaisi keväällä 2022 muistion^{xli}, jossa selvitettiin suomalaisyrityksiä koskevan kansallisen lainsäädännön toteuttamisvaihtoehtoja huolellisuusvelvoitteen sisällölle.^{xlii}

48. Suomen lainsäädäntö antaa mahdollisuuden siviilipalvelukseen asevelvollisuuden sijasta. Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuudesta eräin edellytyksin kumottiin 1.4.2019, jotta kaikkia uskonnollisia yhdyskuntia kohdeltaisiin samalla tavalla Suomessa.^{xliii}

Ihmisoikeuspolitiikka ja kansalliset ihmisoikeustoimintaohjelmat (tai tietyt erityiskysymykset)

Suosittelusten täysimääräinen täytäntöönpano

49. Suomi on jatkanut toimiaan oikeudellisten ja hallinnollisten kehystensä ja politiikkojensa parantamiseksi kansainvälisten sitoumustensa mukaisesti. Eri politiikkatoimet on kuvattu raportin vastaavissa kohdissa. Näiden kohdennettujen toimenpiteiden lisäksi on ryhdytty yleisempiin ja kokonaisvaltaisempiin toimenpiteisiin, joiden toteutumista on seurattu ja jatkettu tarpeen mukaan.

50. Esimerkiksi kolmas kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma jatkaa edellisissä suunnitelmissa sovittua työtä. Toisessa kansallisessa toimenpideohjelmassa vain kaksi 43 hankkeesta jäi toteutumatta, ja ne liittyivät pääosin vuonna 2019 kaatuneeseen sote-uudistukseen. Kolmannen toimintaohjelman täytäntöönpanoon osoitetaan rahoitusta.^{xliv}

51. Lisäksi vuosien 2016–2017 kansallinen ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma on tuottanut runsaasti jatkotoimia. Esimerkiksi Poliisihallitus on ohjeistanut ihmiskaupan tunnistamisesta, uhrien suojelemisesta, edelleen ohjaamisesta ja rikosten selvittämisestä. Linjaukset päivitettiin vuonna 2020.

Lisäksi työsuojelutarkastajilla on velvollisuus tunnistaa mahdolliset uhrit ja ohjata heidät auttamisjärjestelmään, mikäli he siihen suostuvat. Toimenpiteistä huolimatta jatkotyölle on kuitenkin tunnistettu tarvetta. Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut vuoden 2022 loppuun saakka työryhmän valmistelemaan uutta ihmiskaupan uhrien auttamista koskevaa sääntelyä^{xlv}. Tavoitteena on selkeyttää ja yksinkertaistaa nykyistä lainsäädäntöä niin, että palvelut ovat nykyistä paremmin kaikkien uhrien saatavilla.^{xlvi}

Kansallinen ihmisoikeusinstituutio (NHRI)

Suosituksen osittainen täytäntöönpano

52. Ihmisoikeuskeskus, sen ihmisoikeusvaltuuskunta ja eduskunnan oikeusasiamiehen toimisto muodostavat yhdessä Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution (NHRI). Kansallinen ihmisoikeusinstituutio on itsenäinen ja riippumaton elin, jonka rahoitus sisältyy eduskunnan talousarvioon. Rahoituksen myöntää eduskunta. Ihmisoikeusinstituutiolle osoitettu budjetti on noussut vuoden 2017 6 201 000 eurosta 7 145 000 euroon vuonna 2020, johon kuului kuusi uutta virkaa (kaksi Ihmisoikeuskeskukselle ja neljä eduskunnan oikeusasiamiehen toimistolle). Vuonna 2021 budjettia nostettiin 7 517 000 euroon.^{xlvii}

Ihmisoikeuskasvatus

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

53. Hallitus uskoo ihmisoikeuskasvatuksen merkitykseen osallistavan yhteiskunnan rakentamisessa. Ihmisoikeuskasvatusta onkin edistetty monin toimin. Esimerkiksi kesäkuussa 2020 perustettiin demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämisen ohjausryhmä (2020–2023)^{xlviii}. Ohjausryhmän työn tueksi luotiin vuonna 2021 tietokanta jo olemassa olevista demokratia- ja ihmisoikeuskasvatushankkeista ja hyvistä käytännöistä. Koska riittävän ihmisoikeuskasvatuksen varmistaminen on laajasti jaettu tavoite koko yhteiskunnassa, Ihmisoikeuskeskus sekä Ihmisoikeusliitto ja monet muut kansalaisjärjestöt sekä koulutuksen kehittämisverkostot tarjoavat alustoja, täydennyskoulutusta ja materiaaleja. Esimerkiksi Ihmisoikeusliiton laajassa hankkeessa koulutettiin kuntien nuorisotyöntekijöitä ihmisoikeuksien edistämiseen liittyvissä kysymyksissä.^{xlix}

Suosituksen osittainen täytäntöönpano

54. Demokratiakasvatukseen ja ihmisoikeuskasvatukseen liittyvät tiedot ja taidot nähdään yhtenä opettajan osaamisen keskeisenä osatekijänä Suomessa. Vaikka monia toimia on tehty¹, tavoite turvata riittävät resurssit opettajien järjestelmälliselle ihmisoikeuskasvatukselle ja -koulutukselle kaikilla valtakunnallisella koulutusasteilla on liikkuva. Opetushallituksella on kuitenkin vuosittainen budjetti (noin 10 miljoonaa euroa) 23 000 opettajan täydennyskoulutukseen, ja ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus on yksi koulutuksen teemoista. Näitä teemoja opetetaan myös yliopistojen ja opettajankoulutusyksiköiden järjestämässä opettajien koulutuksessa.ⁱⁱ

Naisiin kohdistuva syrjintä

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

55. Hallitus toteaa, että tarvitaan määrätietoisia toimia sukupuoleen perustuvaan syrjintään puuttumiseksi ja siksi tarvitaan vahvoja instituutioita. Suomessa tasa-arvovaltuutettu ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta valvovat tasa-arvolain noudattamista yksityisessä toiminnassa ja julkishallinnossa. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriössä toimii tasa-arvoyksikkö, joka valmistelee ja kehittää hallituksen tasa-arvopolitiikkaa ja tasa-arvolainsäädäntöä, edistää sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista valtionhallinnossa sekä vastaa EU:n tasa-arvolainsäädäntöön ja -politiikkaan liittyvistä tehtävistä. Lisäksi tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) edistää sukupuolten tasa-arvoa

yhteiskunnassa. TANE valmistelee esityksiä ja antaa lausuntoja sukupuolten tasa-arvoon vaikuttavan lainsäädännön ja muiden toimenpiteiden kehittämiseksi.^{lii}

56. Perhevapaisiin on tehty lainsäädäntömuutoksia. Tavoitteena on perhevapaiden ja hoitovastuun tasainen jakautuminen molempien vanhempien kesken perheissä, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon vahvistaminen työelämässä sekä sukupuolten välisten palkkaerojen kaventaminen. Perheiden valinnanmahdollisuuksia ja joustavuutta perhevapaiden käytössä lisätään. Lisäksi pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaan ehkäistään raskauteen perustuvaa syrjintää. Lainsäädäntöä selkeytetään, jotta raskaus ja perhevapaiden käyttö eivät vaikuta määräaikaisen työsuhteen jatkumiseen. Lisäksi perusteettomien palkkaerojen ja palkkasyrjinnän poistamista edistetään lainsäädännöllisin keinoin palkka-avoimuuden parantamiseksi. Ahvenanmaan maakunnan hallitus varasi vuonna 2018 budjettivaroja seuraaville viidelle vuodelle ennaltaehkäisevään työhön stereotyyppien sukupuolinormien torjumiseksi sekä ahvenanmaalaisissa lapsiin ja nuoriin kohdistuvan seksuaalisen puheen ja -väkivallan torjumiseksi.^{liii}

Suosituksen osittainen täytäntöönpano

57. Työ kaikenlaisen syrjinnän lopettamiseksi on edennyt, mutta työtä riittää edelleen. Tämän vuoksi nykyisen hallitusohjelman mukaisesti yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus on tällä hetkellä edellä mainitulla tavalla vireillä. Arvioitavia asioita ovat muun muassa yhdenvertaisuuslakia valvovien viranomaisten toimivalta ja tehtävät, häirinnän määritelmä sekä velvollisuus puuttua häirintään. Ahvenanmaan maakunnan hallitus on käynnistänyt Ahvenanmaan yhdenvertaisuuslain uudistamisen.^{liv}

58. Hallitus on päättänyt, että laaditaan tasa-arvo-ohjelma, jossa koordinoidaan toimia tasa-arvoisen yhteiskunnan saavuttamiseksi eri sektoreilla. Lisäksi palkkatasa-arvoa edistetään jatkamalla samapalkkaisuusohjelmaa. Parhaillaan valmistellaan lakimuutoksia palkkauksen läpinäkyvyyden edistämiseksi^{lv}. Hallitus toteaa, että edistyminen edellyttää riittäviä henkilöstö- ja budjettiresursseja ja rahoitusta on lisätty. Hallitus on osoittanut lisäresursseja tasa-arvovaltuutetun toimistolle yhteen uuteen virkaan vuodesta 2022 alkaen. Tasa-arvo- ja samapalkkaisuusohjelma saa 2 miljoonan euron vuosittaisen rahoituksen.^{lvi} Palkkatasa-arvoa seurataan osana kestävä kehityksen tavoitteita. Naisten ja miesten välinen palkkaero on jatkanut tasaista mutta hidasta kaventumista 2000-luvulla. Naisten kuukausiansiot olivat 2000-luvun alussa keskimäärin 80 prosenttia miesten ansioista ja 84 prosenttia vuonna 2020.^{lvii}

Rotusyrjintä

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

59. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa todetaan, että hallitus torjuu rasismia ja syrjintää kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Hallituksen rasismiin vastainen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelma hyväksyttiin lokakuussa 2021 ja se toteutetaan vuosina 2021–2023.^{lviii}

60. Myös muita toimia on toteutettu. Oikeusministeriö toteuttaa yhdessä eri yhteistyökumppaneiden kanssa erilaisia yhdenvertaisuutta edistäviä hankkeita^{lix}. Lisäksi hankkeissa kehitetään viharikosraportointia ja tiedonkeruuta, parannetaan poliisin, syyttäjien ja tuomareiden valmiuksia toimia viharikosten ja vihapuheen torjumiseksi sekä tuotetaan materiaalia viharikosten ja vihapuheen vastaisen työn tueksi. Näin ollen poliisin strategiassa viharikosten torjunta on nostettu yhdeksi prioriteetiksi ja koulutusta on ollut paljon.^{lx} Poliisit ovat myös aktiivisesti mukana erilaisilla sosiaalisen median alustoilla madaltaakseen kynnystä ottaa yhteyttä poliisiin ja heidän läsnäolonsa on nähty hyvänä keinona estää verkossa tapahtuvaa laitonta vihapuhetta. Kansallisella lapsistrategialla toteutetaan kiusaamisen, seksuaalisen häirinnän, väkivallan, vihapuheen ja syrjinnän vastainen verkkosivusto yhteistyössä Opetushallituksen kanssa.^{lxi}

Suosituksen osittainen täytäntöönpano

61. Hallitus on antanut yhdenvertaisuusvaltuutetulle uusia resursseja. Yksi syy on tarve seurata maasta poistamisen lisääntymistä. Uudet resurssit mahdollistivat kolmen uuden vakinaisen viran perustamisen valtuutetun toimistoon.^{lxii} Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksen on tarkoitus olla eduskunnan käsiteltävänä vuonna 2022.^{lxiii} Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistoon otettiin vuonna 2021 yhteyttä 1 584 kertaa syrjintään liittyen, ja määrä on kasvanut viime vuosina (984 kertaa vuonna 2018)^{lxiv}.

Säilöönoton edellytykset

Keskeneräiset suositukset

62. Alaikäisten säilöönoton kieltämiseksi ei ole suunniteltu tai otettu käyttöön yleistä kieltoa. Rikoslain (6 luku 9 §) mukaan alle 18-vuotiaan tehdystä rikoksesta ei kuitenkaan saa tuomita ehdotonta vankeusrangaistusta, ellei siihen ole painavia syitä. Vakavan syyn merkittävyyttä arvioitaessa on otettava huomioon tekijän sijoittuminen lastensuojelulain (417/2007) 57 §:ssä tarkoitettuun lastensuojelulaitokseen. Laissa säädetään 1.1.2019 alkaen tutkintavankeudelle uusia vaihtoehtoja sekä esitutkinnassa että oikeudenkäynnin jälkeen, joita sovelletaan myös alaikäisiin.^{lxv}

Ihmiskauppa ja orjuuden kieltö

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

63. Hallitus on korostanut ihmiskaupan uhrien suojelun tärkeyttä. Tätä korostaa se, että ihmiskaupan vastaiset toimet ja uhrien auttaminen on kirjattu hallitusohjelmaan. Ihmiskaupan vastaista työtä on jatkettu laajalla rintamalla ja ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma on laadittu.

64. Suomen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on keskeinen toimija uhrien auttamisessa. Auttamisjärjestelmä ylläpitää sivustoa, joka tarjoaa erilaisia työkaluja ihmiskaupan uhrin tunnistamiseksi ja ohjauksen ja palvelujen löytämiseksi. Materiaaleja on tarjolla useilla eri kielillä ja auttamisjärjestelmässä on 24/7-puhelinpalvelu. Auttamisjärjestelmä antaa uhreille mahdollisuuden levätä ja arvioida tilannettaan ammattilaisten avulla. Auttamisjärjestelmään pääsy ei edellytä rikosilmoituksen tekemistä poliisille tai käynnissä olevaa ihmiskauppaan liittyvää tutkintaa. Turvapaikkaprosessissa erityistä huomiota kiinnitetään lapsiin, jotka ovat kokeneet tai kohdanneet mahdollista hyväksikäyttöä, ja heidän tarpeitaan pohditaan esimerkiksi asumisen yhteydessä. Ihmiskaupan uhrilla on oikeus turvalliseen asumiseen. Asumista voidaan järjestää vastaanottokeskuksissa, (tuetuissa) vuokra-asunnoissa tai turvataloissa. Järjestelyissä otetaan huomioon yksilölliset olosuhteet. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia on koulutettu eri puolilla maata.^{lxvi}

Sukupuolistunut väkivalta, naisiin kohdistuva väkivalta ja lähisuhdeväkivalta

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

65. Lähisuhdeväkivalta on yksi suomalaisen yhteiskunnan pitkäaikaisimmista ihmisoikeusongelmista. Hallitus on jatkanut määrätietoista toimintaa lähisuhdeväkivallan sekä sukupuolistuneen ja naisiin kohdistuvan väkivallan lopettamiseksi.

66. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjunnan toimikunta (NAPE)^{lxvii} on laatinut Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanosuunnitelman vuosille 2018–2021^{lxviii}. Toimintaohjelmassa on yhteensä 46 eri hallinnonaloille kohdistuvaa toimenpidettä. Lisäksi oikeusministeriön johtama poikkihallinnollinen työryhmä laati lokakuussa 2020 toimintaohjelman naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi.^{lxix} Toimenpideohjelma sisältää 32 toimenpidettä, jotka toteutetaan kevääseen 2023 mennessä. Lisäksi uusi poliisin ennalta estävän toiminnan strategia 2019–

2023^{lxx} ja Poliisihallituksen toimintasuunnitelma keskittyvät eri väestöryhmien turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen varmistamiseen. Erityisesti huomioidaan naiset, nuoret ja lapset.^{lxxi}

67. Yksi keskeinen elementti on väkivallan uhrien suojeleminen. Turvakotipalvelut ovat valtion rahoittamia ja ne järjestävät välitöntä apua kriisitilanteeseen, asumiseen ja ympärivuorokautista psykososiaalista tukea sekä neuvontaa ja ohjausta kaikille sitä tarvitseville kotipaikasta riippumatta ja maksutta. Toukokuussa 2017 Helsingin yliopistolliseen sairaalaan avattiin Istanbulin sopimuksen mukainen raiskauskeskus. Vuonna 2021 kriisikeskuksia on perustettu kaikkiiin viiteen koko maan kattavaan yliopistosairaalaan ja lisäksi on avattu viisi satelliittikeskusta. Ahvananmaan turvakodeista antaman lain (2015:117) mukaan maakunnan on huolehdittava lähisuhdeväkivallan uhrien turvakotien saatavuudesta.^{lxxii}

68. Kansallisen lapsistrategian puitteissa tehdään lapsiuhritutkimus. Tutkimus on laaja kyselytutkimus lasten väkivaltakokemuksista. Strategialla toteutetaan myös opas ja koulutus erotilanteen ja eron jälkeisen väkivallan selvittämiseksi yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kanssa.^{lxxiii}

69. Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelujen tuottajille (1354/2014) tuli voimaan 1.1.2015. Vuodelle 2021 on varattu yhteensä 25,55 miljoonaa euroa 29 turvakodille, joissa on yhteensä 211 perhepaikkaa. Turvakodit ovat avoinna kaikille – naisille, miehille ja kaikenikäisille lapsille – jotka ovat kokeneet tai joita on uhattu lähisuhdeväkivallalla. Lapset tulevat yleensä turvakotiin vanhemman kanssa. Kyseinen laki mahdollisti myös ilman lapsia olevien aikuisten pääsyn turvakotiin, kun aiemmin turvakodeissa otettiin vastaan vain lapsia mukanaan tuoneet naiset. Turvakodit kattavat maantieteellisesti eri puolet Suomesta, ja niissä on myös paikkoja ruotsinkielisille sekä maahanmuuttajanaisille ja -lapsille. Suurin osa turvakodeista on myös vammaisten henkilöiden saavutettavissa.^{lxxiv}

Suosittelun osittainen täytäntöönpano

70. Vaikka kaiken väkivallan, erityisesti lähisuhdeväkivallan, lopettamiseksi on tehty toimia ja myönnetty rahoitusta, hallitus tunnustaa, että kyse on ongelmasta, joka vaatii lisätyötä, seuranta ja jatkuvaa arviointia. Siksi edellä mainitut ohjelmat ovat monivuotisia jatkuvien toimien varmistamiseksi.^{lxxv}

Ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapaus

Suosittelun täysimääräinen täytäntöönpano

71. Uusi poliisin ennalta estävän toiminnan strategia 2019–2023 ja Poliisihallituksen toimintasuunnitelma keskittyvät eri väestöryhmien turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen varmistamiseen. Tämän mukaisesti poliisi lisää edelleen vuorovaikutusta vähemmistöryhmien kanssa ja kehittää asiantuntemusta vähemmistöryhmien erityiskysymyksistä. Erityistä huomiota kiinnitetään siihen, että ihmiset eivät joudu väkivallan uhriksi ja väkivaltaisten tekojen tekijöiksi.^{lxxvi}

Avoliittoon ja perheeseen liittyvät oikeudet

Suosittelun täysimääräinen täytäntöönpano

72. Hallitus pitää tärkeänä lasten suojeleminen ja lapsen oikeuksien turvaamista. Lastensuojelusta säädetään lastensuojelulaissa. Kaikkien lapsia koskevien päätösten tulee perustua lapsen edun ensisijaisuuteen. Perheiden tukemisesta huolimatta joskus joudutaan turvautumaan lasten huostaanottoon (vuonna 2019 näin oli 11 178 lapsen osalta^{lxxvii}). Huostaanottopäätöksistä voi kuitenkin valittaa. Valituksen käsittelee alueellinen hallinto-oikeus tai korkein hallinto-oikeus.^{lxxviii}

Oikeus sosiaaliturvaan

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

73. Hallitus on jatkanut sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistuksia laadukkaiden palvelujen turvaamiseksi koko maassa. Merkittävä edistysaskel oli vuosien valmistelun jälkeen eduskunnan 23.6.2021 hyväksymä lainsäädäntö hyvinvointialueiden perustamiseksi ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistamiseksi^{lxxxix}. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävistä vastaa 22 järjestäjää. Suomeen perustetaan uudet hyvinvointialueet, joille kuuluvat nykyisin kuntien ja kuntayhtymien vastuulla olevat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävät. Hyvinvointialueiden toimintaa rahoitetaan pääosin valtion rahoituksella ja osin palvelujen käyttäjiltä perittävillä asiakasmaksuilla. Suoralla kansanäänestyksellä valittu maakuntavaltuusto on hyvinvointialueen ylin päättävä elin. Ensimmäiset maakuntavaalit pidettiin 23.1.2022.

74. Tämän merkittävän organisatorisen uudistuksen rinnalla on jatkettu sosiaali- ja terveystalouden muuta kehittämistyötä. Tähän kuuluu naisten, lasten ja haavoittuvassa asemassa olevien oikeuksien turvaaminen. Esimerkiksi lapsistrategiassa on poikkihallinnollinen tutkimushanke syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten tilanteesta. Strategialla toteutetaan myös hanke lasten osallisuuden vahvistamiseksi sosiaaliturvan uudistamisen valmistelussa sekä kehitetään toimintaohjelma päihdeoireisten lasten ja nuorten tukemiseksi yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa.^{lxxx} Osana kestävästä kehityksestä seurataan pitkäaikaista täytäntöönpanotukea saavien määrää ikäryhmittäin. COVID-19-pandemia heikensi monien, erityisesti nuorten, taloudellista tilannetta. Edunsaajien määrä oli korkeimmillaan kesäkuussa 2020, jolloin tukea sai 251 827 henkilöä 169 431 kotitaloudessa.^{lxxxii}

Oikeus työhön, oikeus oikeudenmukaisiin ja suotuisiin työoloihin sekä talouskasvuun, työllisyyteen ja säälliseen työhön

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

75. Hallitus on jatkanut työtä vammaisten henkilöiden mahdollisuuksien palkkatyöhön edistämiseksi. Monia toimia tehdään tai on suunnitteilla: osatyökykyisten työkykyohjelma; kuntoutusjärjestelmä suunnitellaan uudelleen; välityömarkkinoita kehitetään; varmistetaan mielenterveyspalvelujen saatavuus; yhteiskunnallisten yritysten toimintaedellytyksiä parannetaan uudistamalla rahoitusta ja tukemalla liiketoimintaosaamisen vahvistamista; Ahvenanmaan maakunnan hallitus aikoo selvittää tarvetta lainsäädäntötoimille, jotka koskevat muun muassa työmarkkinoille osallistumista tukevaa sosiaalipalvelujärjestelmää. Hallitus on esittänyt lakia osatyökykyisten työllistämiseksi Työkanava Oy:n avulla (HE 198/2021 vp).^{lxxxiii} Jatkotyötä kuitenkin tarvitaan – tutkimuksen mukaan 28% vammaisista henkilöistä oli kokenut syrjintää työssä tai työnhaussa vammaisuutensa vuoksi.^{lxxxiii}

Oikeus terveyteen

Suosituksen osittainen täytäntöönpano

76. Hallitus vahvistaa hyvinvointitaloutta panostamalla toimiin, joilla edistetään hyvinvointia ja terveyttä sekä vähennetään ihmisten palvelutarvetta. Erilaisia toimenpiteitä tehdään tai suunnitellaan: päätösten terveys- ja hyvinvointivaikutusten kokonaisvaltainen arviointi; pitkäaikaissairauksien ehkäisy ja hoidon tehostaminen; päihdestrategian päivittäminen; tupakoinnin ja alkoholiuomien kokonaiskulutuksen vähentäminen; mielenterveysstrategian laatiminen; kansallisen lapsistrategian puitteissa kehitetään toimintaohjelma päihdeoireisten lasten ja nuorten tukemiseksi; Ahvenanmaan maakunnan hallitus on tehnyt itsemurhien ehkäisyohjelman.^{lxxxiv}

Lapset – yleiset periaatteet ja suojeleminen sekä nuorena tehdyt rikokset

Suosittelujen täysimääräinen täytäntöönpano

77. Kansallinen lapsistrategia luo vahvan pohjan lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteiden toteuttamiselle, seurannalle ja arvioinnille. Strategian tavoitteena on vahvistaa lapsiperustaisuutta hallinnossa ja päätöksenteossa. Sen tavoitteena on varmistaa lapsen oikeuksien toteutuminen kaikilla politiikka-alueilla ja hallinnon tasoilla. Kansallisen lapsistrategian täytäntöönpanosuunnitelmaan sisältyy 30 toimenpidettä, jotka täydentävät valtion toteuttamia lapsen oikeuksia ja hyvinvointia edistäviä hankkeita. Lastensuojelulainsäädäntöä muutetaan siten, että lastensuojelun sijaishuollon sisältö ja rakenne vastaisivat nykyistä paremmin vaativaa erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeisiin.^{lxxxv lxxxvi}

78. Tuomioistuinvirasto kouluttaa tuomareita säännöllisesti lapsen oikeuksista ja oikeusministeriö antaa vuosittain koulutusta lapsen oikeuksista julkisille oikeusavustajille. Lisäksi oikeusministeriöllä on vuosina 2021–2023 lasten ja nuorten ääni Euroopassa -hanke^{lxxxvii}, joka on osa Euroopan neuvoston koordinoimaa Euroopan unionin ja Euroopan neuvoston osarahoittamaa yhteistä eurooppalaista hanketta (CP4Europe). Lisäksi Poliisiammattikorkeakoulu järjestää vuosittain vuoden mittaisen koulutusohjelman lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelemiseksi. Lisäksi ammattihenkilöstöä koulutettiin uuden sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain muutoksista ja lastensuojelun käsikirjaa^{lxxxviii} uudistettiin.^{lxxxix}

79. Yksin tulleen turvapaikanhakijan laillisen huoltajan tai edustajan rooli ja määrääminen määritellään vastaanottolaissa (746/2011). Ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle on viipymättä määrättävä laillinen edunvalvoja tai edustaja. Vastaanottokeskus, jossa lapsi on rekisteröity, etsii lapselle sopivan laillisen edunvalvojan tai edustajan ja tekee hakemuksen käräjäoikeuteen. Lasta on kuultava ennen hakemuksen tekemistä. Lopullisen päätöksen tekee käräjäoikeus.^{xc}

Vammaiset henkilöt

Suosittelujen osittainen täytäntöönpano

80. Koska yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista tuli Suomessa voimaan kesäkuussa 2016, kansallinen vammaispoliittinen ohjelma (VAMPO) korvattiin kansallisella toimintaohjelmalla, jossa^{xcii} määritellään yleissopimuksen täytäntöönpanon kansalliset tavoitteet, täytäntöönpanoa edistävät konkreettiset toimenpiteet ja jatkotoimenpiteet. Toimintaohjelma laaditaan jokaiselle vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan (VANE) toimikaudelle. Toinen kansallinen toimintaohjelma vuosille 2020–2023^{xciii} julkaistiin helmikuussa 2021. Se koostuu 110 toimenpiteestä, joiden toteuttamiseen eri ministeriöt ovat sitoutuneet. Toimenpiteiden toteutumista seurataan ohjelmakauden aikana ja arvioidaan sen päättyessä.^{xciii}

Vähemmistöihin kuuluvat henkilöt

Suosittelujen täysimääräinen täytäntöönpano

81. Suomen romanipoliittisen ohjelman (2018–2022) ensisijaisena tavoitteena on tukea romanien yhteiskunnallisen integraation etenemistä ja romanien kielellisten, kulttuuristen ja sosiaalisten oikeuksien myönteistä kehitystä. Kansallisen lapsistrategian yhteydessä laaditaan yhteistyössä lapsiasiavaltuutetun kanssa selvitys romanilasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Syrjintä on otettu huomioon politiikassa läpileikkaavana teemana kaikissa linjauksissa erityistoimin. Hallituksen rasismin vastainen ja hyvien väestösuhteiden edistämisen toimintaohjelma 2021–2023 sekä valtakunnallinen nuorisotyö- ja nuorisopoliittinen ohjelma 2020–2023^{xciv} sisältävät konkreettisia toimenpiteitä romaneihin kohdistuvaan syrjintään puuttumiseksi.^{xcv}

Suosittelusten osittainen täytäntöönpano

82. Hallitus on lisännyt toimiaan saamelaisten taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien turvaamiseksi. Perustuslain (17.3 §) mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisilla on kotiseutualueellaan lain mukainen kielellinen ja kulttuurinen itsehallinto (121.3 §). Saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarasuunnittelussa asetetaan metsien käytön ja hoidon tavoitteet niin koko kotiseutualueelle kuin kullekin paliskunnalle erikseen. Akwé: Kon-ryhmä kartoittaa alueen käyttäjien tarpeet perinne-elinkeinojen näkökulmasta, välittää ne suunnitteluprosessiin ja arvioi vaikutukset saamelaiskulttuuriin. Metsätalouden koordinaatio perustuu saamelaiskäräjien, kolttien kyläkokouksen, saamelaisten kotiseutualueen paliskuntien ja Metsähallituksen vuonna 2014 tekemään sopimukseen kotiseutualueella noudatettavista toimintatavoista ja tarkempien paikallisten sopimusten tekemisestä. Sopimuksen toteutumista seurataan vuosittain osapuolten välisissä neuvotteluissa. Lisäksi valtioneuvosto asetti lokakuussa 2021 saamelaisten totuus- ja sovintokomission.^{xcvi} Komission tavoitteena on koota saamelaisten kokemuksia Suomen valtion ja sen eri viranomaisten toiminnasta ja tehdä tämä tieto näkyväksi kansalaisille. Saamelaiskäräjälain muutoksista neuvotellaan parhaillaan.^{xcvii}

83. Hallitus katsoo, että eri ihmisten edustus monipuolisesti poliittisessa ja julkisessa elämässä on olennainen osa demokraattista yhteiskuntaa ja julkisen hallinnon legitimitettä. Hallituksen nykyisen poikkihallinnollisen kansallisen demokratiaohjelman 2025 tavoitteena^{xcviii} on edistää osallistumista ja uudenlaista vuorovaikutusta hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välillä. Myös Ahvenanmaan maakunnan hallitus on ryhtynyt moniin toimiin. Ahvenanmaan maakuntapäivät hyväksyi vuonna 2019 Ahvenanmaalle uuden vaalilain, jonka keskeisinä osina ovat saavutettavuus ja tasa-arvon lisääminen. Erityisesti maahanmuuttajille, maakuntaan saapuville, pakolaisille ja muille ensimmäistä kertaa äänestäville, kuten nuorille ja vammaisille henkilöille järjestetään ”vaalikoulu”, joka auttaa heitä ymmärtämään sekä poliittista järjestelmää että vaalijärjestelmää ja äänestysmenettelyä.^{xcix}

84. Hallitus haluaa varmistaa, että palveluja tarjotaan kaikille ilman minkäänlaista syrjintää. Yhdenvertaisuuslain mukaan viranomaisilla, koulutuksen järjestäjillä ja työnantajilla on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta, johon voi sisältyä kulttuurisensitiivisten palvelujen tarjoaminen. Keskeisille toimijoille tarjotaan koulutusta, käytännön välineitä ja valmiuksien kehittämistä erilaisten politiikka-aloitteiden, kuten hallituksen rasismin vastaisen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelman puitteissa. OSAKA-hankkeessa Maahanmuuttovirasto kehitti osaamistaan^c turvapaikanhakijoiden opiskelu- ja työskentelymahdollisuuksien tukemisessa ja parantamisessa. Lisäksi saamelaista taidetta ja kulttuuria tuetaan valtion talousarviossa vuosittain määrärahalta. Määrärahalta vahvistetaan saamelaisten kulttuurisen itsehallinnon toteutumista. Lisäksi Suomen romanipoliittinen ohjelma (ROMPO) 2018–2022 tukee romanikielen, taiteen ja kulttuurin säilymistä ja kehittämistä (toimintalinja 4).^{ci}

Maahanmuuttajat

Suosittelusten täysimääräinen täytäntöönpano

85. Hallituksen rasismin vastaisen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelman yhtenä tavoitteena on kehittää saavutettavampia kuulemisrakenteita ja -menetelmiä, joilla varmistetaan syrjinnän vaarassa olevien ryhmien osallistumismahdollisuudet. Osana kansallista demokratiaohjelmaa 2025 oikeusministeriössä toimii etnisten suhteiden neuvottelukunta, joka asettaa monikielisiä ja maahanmuuttajasuomalaisia yhteiskunnallisina toimijoina käsittelevän työryhmän. Työryhmän tavoitteena on lisätä ymmärrystä monikielisten ja maahanmuuttajataustaisten suomalaisten yhteiskunnallisen osallistumisen esteistä, ratkaisuista, toimenpiteistä ja tarvittavista resursseista.^{cii}

86. Kotoutumislaki (1386/2010) luo perustan maahanmuuttajien kotoutumista edistäville toimenpiteille. Sitä täydentää valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämispalvelujen uudistamistarpeista^{ciii}. Selvityksessä luodaan suuntaviivat kotoutumisen edistämisen kehittämiselleten, että varmistetaan kasvavan maahanmuuttajaväestön osallisuus yhteiskunnassa ja hyödynnetään

maahanmuuttajien osaamista vastattaessa yhteiskunnan suuriin muutoksiin, kuten työikäisen väestön vähenemiseen.^{civ}

Suosittelun osittainen täytäntöönpano

87. Uusi poliisin ennalta estävän toiminnan strategia 2019–2023 ja Poliisihallituksen toimintasuunnitelma keskittyvät eri väestöryhmien turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen varmistamiseen. Tämän mukaisesti poliisi lisää vuorovaikutusta vähemmistöryhmien kanssa ja kehittää asiantuntemusta vähemmistöryhmien erityiskysymyksistä. Erityistä huomiota kiinnitetään väkivallan uhriksi joutumisen ehkäisyyn ja väkivaltaisten tekojen tekijöihin. Maahanmuuttovirastossa on käynnissä useita hankkeita, joiden tavoitteena on parantaa turvapaikanhakijan oikeusapua ja kokonaistilannetta turvapaikkaprosessin aikana. Vastaanottokeskuksiin on palkattu enemmän erityisosaamista omaavia sosiaalityöntekijöitä (perhesosiaalityö, kriisiapu).^{cv}

III. Vapaaehtoisten sitoumusten täytäntöönpanon tila

Kansainvälinen rauha, turvallisuus ja ihmisoikeudet

88. Suomi on tunnettu ja luotettu toimija kansainvälisessä kehityspolitiikassa, rauhanturvaamisessa ja rauhanvälityksessä. Suomi pyrkii jatkamaan tällä linjalla ja sillä on kunnia toimia ihmisoikeusneuvoston jäsenenä vuosina 2022–2024. Suomi toimii neuvoston jäsenenä ihmisoikeuksien puolesta ja edistämiseksi maailmanlaajuisesti^{cvi}.

89. Ulkoministeriön yhteyteen vuonna 2020 perustettu rauhanvälityskeskus vahvistaa Suomen rauhanvälitysoasaamista ja -valmiuksia sekä koordinoi toimintaa ulkoministeriössä ja muiden toimijoiden kanssa.

90. Suomi on vahvasti sitoutunut YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 ”Naiset, rauha ja turvallisuus” ja siihen liittyvien päätöslauselmien täytäntöönpanoon^{cvii}. Kansallisella tasolla 1325-Agenda on sisällytetty hallitusohjelmaan. Kansainvälisellä tasolla (kansainvälisissä järjestöissä) ja paikallisella tasolla (kriiseistä ja konflikteista kärsivillä alueilla) tavoitteisiin pyritään kriisinhallinnan, kehitysyhteistyön, humanitaarisen avun, asiantuntija-avun, koulutuksen ja diplomatian keinoin. Hallitus valmistelee parhaillaan neljättä kansallista 1325-toimintaohjelmaa.

91. Vuonna 2021 Suomi hyväksyi ensimmäisenä maailmassa kansallisen toimintaohjelman YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 2250 ”Nuoret, rauha ja turvallisuus” täytäntöönpanemiseksi yhteistyössä aktiivisten nuorten sekä nuorisjärjestöjen, valtion, tutkimuslaitosten ja kansalaisyhteiskunnan edustajien kanssa. Ohjelman täytäntöönpanoa seuraa seurantaryhmä, joka antaa puoliväliraportin ja loppuraportin eduskunnalle.^{cviii}

Sitoutuminen kehitysaputavoitteen saavuttamiseen

92. Suomi uudistaa tavoitteensa nostaa kehitysbudjettia kansantalouden elyessä pitkällä aikavälillä YK:n tavoitteiden mukaiseen 0,7 %:iin bruttokansantulosta. Vuonna 2021 kehitysyhteistyöksi budjetoitiin noin 1 257 miljoonaa euroa (arviolta noin 0,5 %).^{cix}

Sitoutuminen vapaaehtoisen UPR-väliraportin toimittamiseen

93. Suomi sitoutuu antamaan ihmisoikeusneuvostolle syksyllä 2024 vapaaehtoisen väliraportin neljännen UPR-kierroksen suositusten täytäntöönpanosta.

IV. Uudet ja nousevat kysymykset – edistysaskeleet ja haasteet

Ilmastokriisi, ympäristön tilan heikkeneminen ja luonnon monimuotoisuuden kato

94. Rauha, turvallisuus, kestävä kehitys ja ihmisoikeudet kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa ja Suomi korostaa niiden keskinäisiä yhteyksiä esimerkiksi YK-toiminnassa^{cx}. Kestävän kehityksen tavoitteiden (SDG) saavuttaminen edistää myös perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista Suomessa ja kansainvälisesti^{cx}. Ilmastomuutos, luonnon monimuotoisuus ja ympäristön pilaantuminen liittyvät moniin ihmisoikeussopimuksiin kirjattuihin ihmisoikeuksiin sekä perustuslain takaamiin perusoikeuksiin. Suomi toimii ilmastomuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseksi sekä luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi perus- ja ihmisoikeuksien täysimääräiseksi toteuttamiseksi.

95. Ilmastomuutos ja luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen sekä ympäristön tilan heikkeneminen vaikuttavat maailmanlaajuisesti eniten niihin, joilla on jo ennestään vähemmän mahdollisuuksia sopeutua sääilmiöiden ja luonnon monimuotoisuuden vähenemisen aiheuttamiin muutoksiin ja epäkohtiin. Pitkäkestoisia vaikutuksia kokevat lapset ja tulevat sukupolvet. Suomi korostaa toimia yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon vahvistamiseksi osana kestävää kehitystä ja toimivaa ympäristöpolitiikkaa. Suomi edistää sosiaalisesti oikeudenmukaista ja toteutuvaa kehitystä perus- ja ihmisoikeuksien täysimääräisellä ja syrjimättömällä toteutumisella.

96. Agenda 2030:n kestävä kehityksen tavoitteet koskevat kaikkia valtioita, myös Suomea. Suomi on sitoutunut kestävä kehityksen tavoitteiden sekä Pariisin ilmastosopimuksen täytäntöönpanoon myös osana EU:ta. Valtioilla on ensisijainen vastuu tavoitteiden ja päämäärien täytäntöönpanosta, mutta täytäntöönpano tapahtuu tiiviissä yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan, yritysten ja muiden sidosryhmien kanssa. Suomessa tätä yhteistyötä tukevat muun muassa pääministerin johtama kestävä kehityksen toimikunta sekä ”Suomi jonka haluamme 2050 – kestävä kehityksen yhteiskuntasitoutumus”. Pääministeri Marinin hallitusohjelma (2019) perustuu kestävään kehitykseen.

97. Suomi tavoittelee hiilineutraaliutta vuoteen 2035 mennessä ja kansallista ilmastolakia (609/2015) uudistetaan vastaamaan tätä tavoitetta. Myös kansallista luonnonsuojelulakia (1096/1996) ollaan uudistamassa luonnon köyhtymisen johdosta. Siirtymisen hiilineutraaliin talouteen tulee tapahtua sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla, ekologiset reunaehdot huomioiden.

98. Kansainväliset ilmasto- ja ympäristöliikkeet ovat vahvistuneet ja erityisesti nuoret ovat niissä mukana. Ilmasto- ja ympäristöliikkeet ovat merkittävä osa ympäristöihmisoikeuspuolustajien globaalia toimintaa. Suomi tuomitsee ympäristöihmisoikeuspuolustajiin kohdistuvan väkivallan ja tukee heidän toimintakykyään.

Saamelaisten asema ja oikeudet

99. Suomen perustuslaissa turvataan saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaan hallitus kunnioittaa ja edistää kaikkien saamelaisten ja saamelaisryhmien kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumista ottaen huomioon kansainväliset sopimukset. Tässä työssä selvitetään mahdollisuutta ratifioida ILO:n yleissopimus nro 169. Hallitus jatkaa saamelaiskärjälain uudistamista sekä totuus- ja sovintokomission työtä.

100. Hallitus on toiminut ohjelmansa mukaisesti. Keskustelu on kuitenkin ollut vilkasta ja paikoin vaikeaa. Siksi lakimuutosten valmistelu on vielä kesken. Tavoitteena on uudistaa ensin saamelaiskäräjälakia, jonka jälkeen ILO:n yleissopimuksen nro 169 ratifioinnin edellytyksiä voidaan arvioida tarkemmin.

101. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että saamelaisten oikeuksia koskeva työ saadaan päätökseen. YK:n ihmisoikeuskomitean vuoden 2019 päätöksessä todetaan, että Suomi on loukannut kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 25 artiklaa (mukaan lukien oikeus osallistua julkisten asioiden hoitamiseen suoraan tai vapaasti valittujen edustajien kautta sekä äänestää ja tulla valituksi vaaleissa), luettuna erikseen tai yhdessä 27 artiklan (vähemmistöjen oikeudet) kanssa. Ratkaisussaan komitea korosti saamelaisten itsemääräämisoikeutta asemansa ja yhteisönsä jäsenyyden suhteen sekä suositteli saamelaiskäräjälain uudelleenarviointia.

102. Saamelaisten totuus- ja sovintokomission valmistelu^{cxii} aloitettiin vuonna 2017 saamelaiskäräjien aloitteesta. Komission työ alkoi, kun se nimettiin lokakuussa 2021. Komissio on itsenäinen ja riippumaton.

103. Totuus- ja sovintoprosessin tarkoituksena on tunnistaa ja arvioida historiallista ja nykyistä syrjintää, mukaan lukien valtion sulauttamispolitiikkaa ja oikeuksien loukkauksia, selvittää miten ne vaikuttavat saamelaisiin ja heidän yhteisönsä nykyisessä tilanteessa sekä ehdottaa keinoja edistää yhteyksiä saamelaisten ja Suomen valtion sekä saamelaisten välillä. Totuus- ja sovintoprosessin tavoitteena on lisätä tietoisuutta saamelaisista Suomen alkuperäiskansana. Tavoitteena on myös varmistaa, että totuus- ja sovintoprosessin seurauksena Suomen valtio kantaa vastuuta toiminnastaan ja yhdessä saamelaiskäräjien, kolttien kyläkokouksen ja muiden saamelaistoimijoiden kanssa vahvistaa saamelaisten oikeuksien toteutumista Suomessa.

Sähköinen viestintä ja digitaaliteknologia

104. Yhteiskunta ja maailma digitalisoituvat yhä nopeammin ja nojautuvat yhä enemmän verkossa välitettävään dataan ja tietoon sekä niistä syntyviin palveluihin. Nopeasti kehittyviä toimialoja ovat olleet koneoppiminen, analytiikka, lohkoketjut, pilvipalvelut ja kognitiiviset teknologiat, jotka vaikuttavat ihmisten ajattelutapoihin. Kasvavilla tietovarannoilla ja -virroilla sekä uuden teknologian kehittämisellä ja käyttöönottolla on kasvavia – niin myönteisiä kuin kielteisiäkin – vaikutuksia moniin perus- ja ihmisoikeuksiin (kuten sananvapaus, osallistumisoikeudet, yksityisyys ja henkilötietojen suoja, oikeus koulutukseen sekä tasa-arvo ja yhdenvertaisuus).

105. Suomen lähtökohtana ja tavoitteena on, että perus- ja ihmisoikeuksia kunnioitetaan ja oikeusvaltioperiaatetta ylläpidetään ja näiden toteutumista valvotaan, kun otetaan käyttöön uutta teknologiaa. Toimimme siten, että teknologinen kehitys voi johtaa yksityisyyden suojan, demokratian ja sukupuolten tasa-arvon vahvistumiseen. Perus- ja ihmisoikeuksien vahvistamisesta digitaalisen teknologian kehittämisessä ja käytössä neuvotellaan kansainvälisesti ja Euroopassa. Suomi osallistuu aktiivisesti siihen, että digitaalinen kehitys ja sen sääntely noudattavat ihmisoikeussopimusten määräyksiä ja täytäntöönpanevat hyväksytyjä suuntaviivoja ihmisoikeusperustaisesti.

106. Disinformaatiota – tarkoituksellisesti syntyvää ja julkisesti leviävää väärää ja haitallista tietoa – on levitetty laajasti Internetin ja sosiaalisen median palveluissa yli rajojen ja muun muassa vaalien alla. Disinformaatio voi heikentää luottamusta demokraattisiin instituutioihin ja niiden tuottamaan informaatioon, luoda väyliä ja erimielisyyttä eri väestöryhmien välille sekä tehostaa vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden leimaamista ja syrjintää. Kaikkien toimenpiteiden tulee olla kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisia, eivätkä ne saa loukata perusoikeuksia.

Yritykset ja ihmisoikeudet

107. Kansainvälisesti toimivien yritysten ja muun yritystoiminnan merkitys ihmisoikeuksien toteutumiselle on kasvanut. Monikansalliset yritykset toimivat usein useiden valtioiden lainkäyttöalueella erilaisissa omistus- ja sopimusjärjestelyissä. Yritystoiminnalla on erityinen merkitys työelämän perusoikeuksien, useiden taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sekä luonnonvarojen käyttöön liittyvien oikeuksien toteutumisessa.

108. Valtioiden ohella yksityiset yritykset voivat rajoittaa kansalaisyhteiskunnan toimintaa joko suoraan tai välillisesti. Suotuisin toimintaympäristö yritysten kehitykselle on kuitenkin ennakoitavissa oleva, demokraattisesti johdettu ja avoin yhteiskunta ja joka tukee yhteiskuntaa uudistavaa kansalaisyhteiskuntaa. Suomi edistää kestävästä liiketoimintaa, valtioiden velvoitetta suojella ihmisoikeuksia yritystoiminnassa sekä yritysten vastuuta kunnioittaa ihmisoikeuksia kansallisesti ja kansainvälisesti.

109. Suomi on sitoutunut noudattamaan ja edistämään aktiivisesti YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevia ohjaavia periaatteita sekä OECD:n toimintaohjeita monikansallisille yrityksille. Kansallinen toimintaohjelma on laadittu ja suomalaisyritysten tilanteesta on tehty selvityksiä. Kansallisen lainsäädännön tarve on arvioitu.

COVID19-pandemia

110. COVID-19-pandemia testaa kansalais- ja poliittisten oikeuksien sekä taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumista kaikkialla maailmassa. Se on erityisesti vaarantanut oikeutta elämään ja oikeutta riittäviin terveyspalveluihin. Globaali pandemia on koetellut suomalaista perusoikeusjärjestelmää ja oikeusvaltion kykyä vastata kriiseihin. COVID-19-pandemian hallinta ja tartuntojen leviämisen hillitseminen ovat edellyttäneet rajoitustoimia, jotka ovat puuttuneet ihmisten perusoikeuksiin myös Suomessa. Rajoituksilla on onnistuttu hillitsemään pandemiaa ja siten turvaamaan ihmisten oikeus terveyteen ja elämään.

111. Pandemian torjuntatoimilla on kuitenkin myös itsessään ihmisoikeusvaikutuksia. Suomessa etäopetus on heikentänyt monien nuorten oppimisedellytyksiä. Koulutuksellisen eriarvoisuuden arvioidaan kasvavan. Henkilökontaktien rajoittamisella on ollut kielteisiä vaikutuksia laitoshoidossa olevien, ikääntyneiden tai vammaisten henkilöiden elinoloihin, ihmiskontakteihin ja palveluihin pääsyyn. Rajoitukset ovat vaikuttaneet laajasti myös elinkeinovapauteen ja täytöntöontuloon erityisesti kulttuurin ja taiteen alalla sekä palvelu- ja matkailualalla ja jossain määrin uskonnonharjoitukseen.

112. COVID-19-pandemia ei ole ohi, ja hallitus käyttää saatuja oppeja pandemian ja sen vaikutusten hillitsemiseen. Toteutettujen toimien arviointi, mukaan lukien tieteelliset analyysit ja politiikkakeskustelut, on tärkeää, jotta globaali yhteisö on tulevaisuudessa varautuneempi.

V. Kansainvälisen yhteisön haasteet ja tuki

113. Ei raportoitavaa.

ⁱValtioneuvosto (2021): valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko (https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163838/VN_2022_10.pdf?sequence=4&isAllowed=y, 22.4.2022).

ⁱⁱValtioneuvosto (2021): kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma 2020–2023: Perus- ja ihmisoikeusvalvonnan kehittäminen (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-630-3>, 12.1.2022).

ⁱⁱⁱValtioneuvosto (2019): pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma 2019 (<https://valtioneuvosto.fi/en/marin/government-programme>, 12.1.2022).

- ^{iv}<https://oikeusministerio.fi/en/project?tunnus=OM024:00/2020> (suomeksi 12.1.2022).
- ^v<https://kestavakehitys.fi/documents/2167391/109172057/Agenda2030+tiematikka,+FINAL+2022.pdf/75abd43f-abb2-9c45-2881-041d9736ad3a/Agenda2030+tiematikka,+FINAL+2022.pdf?t=1644589535363> (25.2.2022).
- ^{vi}<https://kestavakehitys.fi/en/-/finland-tops-european-comparison-of-sustainable-development> (25.2.2025),
<https://kestavakehitys.fi/en/-/10616/finland-ranks-first-in-international-sustainable-development-comparison> (25.2.2025).
- ^{vii}<https://kestavakehitys.fi/en/indicator-baskets> (25.5.2022).
- ^{viii}<https://kestavakehitys.fi/documents/2167391/2186383/Towards+the+Finland+we+want+to+by+2050+-+2020-06-02/0e3e74f9-650e-eb2f-1565-88aa026a7dae/Towards+the+Finland+we+want+to+by+2050+-+2020-06-02.pdf?t=1591101338000> (25.2.2022).
- ^{ix}Suosituksset 93.1–6 (Otettu tiedoksi). Kaikki suositukset viittaavat Suomen edelliseen UPR-kierrokseen.
- ^xSuosituksset 93.14 (Otettu tiedoksi), 93.15 ja 93.16 (Otettu tiedoksi).
- ^{xi}Suositus 9.17.
- ^{xii}Suositus 93.18.
- ^{xiii}Esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriö on julkaissut useita selvityksiä ja linjauksia esteettömästä korkeakoulusta, korkeakoulutuksen marginaaliryhmistä sekä sukupuolten tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta korkeakoulutuksessa. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö on julkaissut selvityksen saamen kielistä ja saamen kielen opetuksesta.
- ^{xiv}Suositus 93.19.
- ^{xv}Oikeusministeriö (2021): perusoikeusbarometri, s. 104 ja 108 (https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163261/OM_2020_17_SO.pdf, suomeksi) (25.4.2022.)
- ^{xvi}Suosituksset 93.7 – 93.11 ja 93.12 (osittain hyväksytyt).
- ^{xvii}Ulkoministeriö (2020): Suomi ja suojeluvastuu. Viisitoista vuotta suojeluvastuun periaatteen hyväksymisestä (https://editorum.fi/documents/35732/0/UM_Suomi+ja+suojeluvastuu_English_NET.pdf/3cf564d4-3314-e495-88f7-6aed7d7903fd?t=1611730614830, 12.1.2022).
- ^{xviii}Suositus 93.75.
- ^{xix}<https://oikeusministerio.fi/en/project?tunnus=OM013:00/2021> (osin suomeksi 22.4.2022).
- ^{xx}<https://oikeusministerio.fi/rainbow-rights> (suomeksi 12.1.2022).
- ^{xxi}Ålands lanskapsregering (2019): Handlingsplan för hbtqia-personers Lika villkor I det åländska samhället 2019–2025 (ruotsiksi) (<https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/hbtqia-handlingsplan-for-lika-villkor.pdf>, 12.1.2022).
- ^{xxii}<https://stm.fi/en/project?tunnus=STM009:00/2021> (osin suomeksi 22.4.2022).
- ^{xxiii}Valtioneuvoston julkaisuja 2021:81: kansallisen lapsistrategian täytäntöönpanosuunnitelma Valtioneuvoston periaatepäätös (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163541>, 12.1.2022).
- ^{xxiv}Suosituksset 93.44–45.
- ^{xxv}https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Ohje_esteettomyys_2018-A2B183D6_3C10_40A3_AE1F_DB0898AAC3D8-137003.pdf/86e77f87-c19d-4139-f744-531b500b9a86/Ohje_esteettomyys_2018-A2B183D6_3C10_40A3_AE1F_DB0898AAC3D8-137003.pdf?t=1603260121408 (suomeksi 13.1.2022).
- ^{xxvi}Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 15/2017: Liikenteen ja viestinnän digitaaliset palvelut esteettömiksi, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80806/LVM_15_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y (14.1.2022).
- ^{xxvii}Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 2021:18: Selvitys esteettömyystietojen määrittelystä ja saatavuudesta sekä liikkumispalveluiden tarjoajien tietoisuuden lisäämisestä, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163205/LVM_2021_18.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- ^{xxviii}<https://www.regeringen.ax/halsa-omsorg/funktionsnedsattning/radet-personer-funktionsnedsattning> (ruotsiksi 12.1.2022).
- ^{xxix}Suosituksset 93 136 ja 93 138.
- ^{xxx}Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2021:34: tasa-arvoinen Suomi Hallituksen rasmin vastainen ja hyvien väestösuhteiden edistämisen toimintaohjelma (suomeksi) (https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163577/OM_2021_34_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 12.1.2022).
- ^{xxxi}Sosiaali- ja terveysministeriö (2018) Suomen romanipoliittinen ohjelma (ROMPO) (suomeksi) (https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160845/03_18_Suomen%20romanipoliittinen%20ohjelma_2018_2022_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 12.1.2022).
- ^{xxxii}Suosituksset 100 129, 93 147 ja 93 152–153.
- ^{xxxiii}Suositus 93 131.

- ^{xxxiv}Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2021:15: Suomi torjuu ihmiskauppaa. Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma (suomeksi) (https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163078/OM_2021_15_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 12.1.2022).
- ^{xxxv}Suositus 93.77.
- ^{xxxvi}Suositus 93.92.
- ^{xxxvii}Suositukset 93.20–24 ja 93 110–111 (Otettu tiedoksi).
- ^{xxxviii}Suositukset 93.50 (osittain hyväksytty), 93.46–49 (Otettu tiedoksi) ja 93.51–53 (Otettu tiedoksi).
- ^{xxxix}Suositus 93 126.
- ^{xl}<https://tem.fi/en/enterprises-and-human-rights> (14.1.2022)
- ^{xli}<https://tem.fi/documents/1410877/0/Memorandum+on+the+due+diligence+obligation.pdf/768b3219-db5b-7643-4a98-889d5f351515/Memorandum+on+the+due+diligence+obligation.pdf?t=1649930584536> (22.4.2022).
- ^{xlii}Suositus 93.74 (Otettu tiedoksi).
- ^{xliiii}Suositus 93.84 (Otettu tiedoksi).
- ^{xliv}Suositukset 93.31–32 ja 93.72.
- ^{xliv}<https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=STM054:00/2020> (suomeksi, 13.1.2022).
- ^{xlvi}Suositukset 93.80–81.
- ^{xlvii}Suositukset 93.27–28.
- ^{xlviii}<https://okm.fi/en/project?tunnus=OKM035:00/2020> (suomeksi, 12.1.2022).
- ^{xlix}Suositus 93.33.
- ^lEsimerkiksi Helsingin yliopisto toteutti vuosina 2018–2019 yhteistyössä oikeusministeriön, Ihmisoikeuskeskuksen ja opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa ja osarahoittamana hankkeen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämiseksi opettajankoulutuksessa; vuosina 2020–2021 on tuotettu oppimateriaaleja eri teemoista, kuten perus- ja ihmisoikeuksista yleensä, YK:n vammaissopimuksesta, osallisuudesta ja alkuperäiskansa saamelaisista; opettajankoulutuksen opetussuunnitelmia ja opintosisältöjä on kehitetty edelleen.
- ^{li}Suositukset 93.34 ja 93.94.
- ^{lii}Suositukset 93.26, 93.98–99.
- ^{liii}Suositukset 93.86 (Otettu tiedoksi), 93.91 ja 93.95–96.
- ^{liv}Suositukset 93.35, 93.43 ja 93.61.
- ^{lv}Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:67: palkka-avoimuuden lisääminen tasa-arvolaisa. Työryhmän loppuraportti (suomeksi) (https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163607/STM_2021_27_rap.pdf?sequence=1, 13.1.2022).
- ^{lvi}Suositukset 93.25, 93.88, 93.89 (Otettu tiedoksi), 93.90 ja 93.93 (Otettu tiedoksi).
- ^{lvii}https://kestavakehitys.fi/-/tyoelaman-laatu-ja-muutos-2021-tyoelaman-laatu-sailyi-vakaana-koronapandemiasta-huolimatta-tyollisyys-notkahti-ja-tyotunnit-vahenivat?languageId=en_US (25.4.2022).
- ^{lviii}Suositus 93.42.
- ^{lix}Kaikki tasa-arvohankkeessa (2020–2022) (<https://oikeusministerio.fi/en/project?tunnus=OM072:00/2020> (12.1.2022).) Euroopan komission Rights, Equality and Citizenship (REC) -ohjelman käyttö; yhdenvertaisuutta ja viharikoksia seurataan osana kolmannen kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman 2020–2023 perus- ja ihmisoikeusindikaattorikehikkoa.
- ^{lx}Etyj/ODIHR TAHCLE-ohjelman kautta on koulutettu yli 1000 poliisia viharikosten tunnistamiseen, Poliisiammattikorkeakoulu järjestää vuosittain viharikosten paljastus- ja tutkintakoulutuksen, poliisi käynnisti pakollisen verkkokoulutuksen kaikille työntekijöille yhdenvertaisuudesta ja rangaistavan viharikoksen tunnistamisesta vuoden 2021 alussa sekä esittänyt kampanjana kahdella valtakunnallisessa televisiokanavalla videon (1,6 miljoonaa katsojaa).
- ^{lxi}Suositukset 93.36–41, 93.54–58, 93.59 (Otettu tiedoksi), 93.60, 93.62–64, 93.65 (osittain hyväksytty), 93.66–72, 93.73 (Otettu tiedoksi) ja 93 148–149.
- ^{lxii}Suositus 93.29.
- ^{lxiii}Suositus 93.30.
- ^{lxiv}Yhdenvertaisuusvaltuutetun mietintö eduskunnalle 2022, s. 19–20 ([https://syrjinta.fi/documents/25249352/42720545/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2022+\(pdf\).pdf/C_83_caf57-A_7_C_4-A_907-9_A_19-C_37_C_61_eec75e/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+eduskunnalle+kertomus+2022+\(pdf\).pdf/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2022+\(pdf\).pdf?t=1648705129557](https://syrjinta.fi/documents/25249352/42720545/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2022+(pdf).pdf/C_83_caf57-A_7_C_4-A_907-9_A_19-C_37_C_61_eec75e/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+eduskunnalle+kertomus+2022+(pdf).pdf/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2022+(pdf).pdf?t=1648705129557)) (25.4.2022).
- ^{lxv}Suositukset 93 132 ja 93 133–134 (Otettu tiedoksi).
- ^{lxvi}Suositukset 93.78–79 ja 93.82–83.
- ^{lxvii}<https://stm.fi/en/project?tunnus=STM183:00/2020> (suomeksi 12.1.2022).

^{lxviii}Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:16 naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunta (suomeksi)

(https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160401/16_2017_Istanbulin%20sopimuksen%20tps%202018-21_suomi.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 12.1.2022).

^{lxix}Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2020:15 naisiin kohdistuvan väkivallan torjunnan toimintaohjelma vuosille 2020–2023 (suomeksi)

(https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162499/OM_2020_15_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 12.1.2022).

^{lxx}<https://intermin.fi/documents/1410869/4024872/Poliisin+ennalta+est%C3%A4v%C3%A4n+ty%C3%B6n+strategia+2019-2023.pdf/ae0d1f5-8fc9-fac6-1e60-68c0374e296f/Poliisin+ennalta+est%C3%A4v%C3%A4n+ty%C3%B6n+strategia+2019-2023.pdf.pdf> (suomeksi 12.1.2022).

^{lxxi}Suosituksset 93 100–106, 93 109 (osittain hyväksytyt), 93 115–117, 93 118 (osittain hyväksytyt), 93 120 ja 92 122.

^{lxxii}Suosituksset 93 108, 93 112, 94 114 (osittain hyväksytyt) ja 93 119.

^{lxxiii}Suositus 93 107.

^{lxxiv}Suositus 93.76.

^{lxxv}Suosituksset 93 113, 93 121 ja 93 123.

^{lxxvi}Suositus 93.63.

^{lxxvii}<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/lastensuojelu-ja-thl/lastensuojelun-tilastoa> (suomeksi 12.1.2022).

^{lxxviii}Suositus 93 128.

^{lxxix}<https://soteuudistus.fi/en/-/1271139/government-proposal-for-health-and-social-services-reform-and-related-legislation-adopted-by-parliament> (12.1.2022).

^{lxxx}Suositus 93.87.

^{lxxxi}https://kestavakehitys.fi/-/yhteiskunnallinen-eriarvoisuus-2021-koronapandemia-kasvatti-pitkaaikaisesti-toimeentulotukea-saavien-nuorten-aikuisten-maaraa?languageId=en_US (25.4.2022).

^{lxxxii}Suositus 93 137.

^{lxxxiii}Oikeusministeriö (2021): perusoikeusbarometri, s. 90 –
(https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163261/OM_2020_17_SO.pdf, suomeksi) (25.4.2022).

^{lxxxiv}Suositus 93.97.

^{lxxxv}Sosiaali- ja terveysministeriö (2020) Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti (suomeksi).

(https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162414/STM_2020_28_rap.pdf?sequence=1&isAllowed=y 12.1.2022).

^{lxxxvi}Suosituksset 93 124 ja 93 130 (Otettu tiedoksi).

^{lxxxvii}<https://oikeusministerio.fi/en/project?tunnus=OM016:00/2021> (12.1.2022).

^{lxxxviii}<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> (suomeksi 12.1.2022).

^{lxxxix}Suositus 93 125.

^{xc}Suositus 93 127.

^{xci}Sosiaali- ja terveysministeriö (2021): oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma (2020–2023) (suomeksi)

(https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162687/STM_2021_2_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 12.1.2022).

^{xcii}Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:2 oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma (2020–2023) (suomeksi)

(https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162687/STM_2021_2_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 13.1.2022).

^{xciii}Suositus 93 135.

^{xciv}<https://valtioneuvosto.fi/delegate/file/65439> (suomeksi 12.1.2022).

^{xcv}Suosituksset 93 141–142.

^{xcvi}<https://vnk.fi/en/truth-and-reconciliation-commission-concerning-the-sami-people> (12.1.2022).

^{xcvii}Suositus 93 143.

^{xcviii}<https://oikeusministerio.fi/en/national-democracy-programme-2025> (12.1.2022).

^{xcix}Suositus 93.85.

^c<https://migri.fi/en/-/turvapaikanhakijoiden-osaaminen-esille-ja-lisaa-aktivoivaa-tekemista-vastaanottokeskuksiin> (13.1.2022).

^{ci}Suositus 93 139.

^{cii}Suositus 93 140.

---

^{ciii}Valtioneuvoston julkaisu 2021:62: Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeesta (suomeksi)

(https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163237/VN_2021_62.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 12.1.2022).

^{civ}Suosituksset 93 144–146.

^{cv}Suosituksset 93 150–151.

^{cvi}<https://um.fi/hrc-our-commitment> (14.1.2022).

^{cvij}https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160747/03_18_Women_Peace_Security.pdf?sequence=1&isAllowed=y

^{cviij}<https://www.2250finland.fi/en/national-process/>.

^{cix}<https://um.fi/suomen-kehitysyhteistyon-maararahat> (suomeksi 14.1.2022).

^{cx}Lokakuussa 2021 Suomi kannasuositti ihmisoikeusneuvoston päätöslauselmaa ihmisoikeudesta puhtaaseen, terveeseen ja kestävään ympäristöön.

^{cx}Osana kestäväen kehityksen tavoitteiden seurantaan valittiin mm. seuraavat indikaattorit: Yksityisen kulutuksen hiilijalanjälki, eri elintarvikkeiden kulutus, henkilöliikenteen hiilidioksidipäästöt liikennemuotokohtaisesti, yhdyskuntajätteen kokonaismäärä, yhdyskuntajätteet lajeittain, julkisten hankintojen hiilijalanjälki, lahoppun määrä metsämailla ja luontoarvoiltaan arvokkailla alueilla, jokien ravinnekuormitus Itämereen, rikki-, typpi- ja pienhiukkaspäästöt sekä ympäristölle haitalliset tuet. Ks. tilastot: https://kestavakehitys.fi/-/yksityinen-kulutus-2021-suomalaisten-kulutuksen-hiilijalanjalki-on-pysynyt-liian-suurena?languageId=en_US ja https://kestavakehitys.fi/-/luonnon-ja-ympariston-tila-2021-elonkirjo-hupenee-edelleen-ymparistonsuojelussa-myyos-monia-onnistumisia?languageId=en_US (25.4.2022).

^{cxii}<https://sdtsk.fi/en/home/>.